

Móricz Ferenc (1957–1962)

Hogyan élte át '56-ot?

Akkor én még középiskolás voltam. Hódmezővásárhelyen elég erőteljes mozgolódás volt, amelyben én nem vettem részt. Már középiskolás koromban elköteleztem magamat a matematikának. A forradalom miatt több hónapos szünet volt a Bethlen Gábor Gimnáziumban, aminek én nagyon örültem, mivel kedvemre olvashattam matematikai könyveket. Többek között Szele Tibor „Bevezetés az algebra” című egyetemi tankönyvét nagy élvezettel tanulmányoztam. Szinte minden részét meg is értettem, annak köszönhetően, hogy kiváló matematika- és fizikatanáraim voltak: Horváth István, Hajnal Imre és Gyulai József, aki később a fizikatudományok doktora, majd akadémikus lett. Ő vezetett be engem és Seres Laci osztálytársamat a lakásán tartott előadásain a differenciál- és integrálszámítás témakörébe. Annak ellenére, hogy jól elsajátítottam a kiszámítási szabályokat és képleteket, be kell vallanom, hogy nem értettem az eljárások alapjául szolgáló határátmenet lényegét. A dolgok nyitjára akkor jöttem rá, amikor elkezdtem olvasni a Grebencsa és Novoszelov orosz szerzők magyarra fordított „Matematikai Analízis” című könyvének első kötetét, amely akkoriban ugyancsak egyetemi tankönyv volt. Hallatlanul elbűvöltek ezek a dolgok. Ha nem kerülök be az Eötvös Kollégiumba, valószínűleg teljesen szakbarbárrá váltam volna.

Hogyan került a Kollégiumba?

Valószínűleg ígéretes tehetségnek láttak, hiszen 1957 tavaszán negyedik helyezett lettem az Országos Középiskolai Matematika Tanulmányi Versenyen. Másrészt az egyetemi felvételi vizsgám is jól sikerült. Matematikából Szendrei János adjunktus kérdezett, akinek beszéltem a fentebb említett két egyetemi tankönyv olvasásáról. Miután több nehezebb kérdésére is hibátlan választ adtam, Szendrei János meggyőződött arról, hogy nemcsak olvastam, de lényegében el is sajátítottam a két tankönyv anyagát. Ő ajánlott Grasselly Gyula docensnek, aki a Kollégium igazgatója volt, hogy már elsőéves egyetemistaként vegyen fel az Eötvösbe. Ezen gyors döntéshez talán az is hozzájárulhatott, hogy a Kollégium akkor, 1957 őszén költözött új helyére. De a Kollégium történetének korábbi eseményeiről nemigen beszéltek a felsőbb évesek, és még Grasselly Gyula bácsitól is csak évekkal később hallottam ezekről.

Hol volt akkor a Kollégium?

A Bolyai épület Tisza felőli végében. A körútra nyíló nagykapu már akkor is ott volt, azon jártunk be, volt porta is. A Ságvári Gimnázium B épületének folyosóján kellett áthaladnunk és annak a végén – egy ajtóval elválasztva – nyílt az Eötvös Kollégium. Két nagyméretű szoba volt, az elülső a bölcsész, a hátsó a természettudományi. A két szoba között volt a könyvtár, ahol sok időt töltöttem tanulással és olvasással.

Hogyan működött a kollégiumi közösség?

A kollégisták többsége rendszeresen járt moziba, az ún. Béke Tanszékre és a Sárkányba. De a többi kollégiumban (főleg a Bolyaiban és a József Attilában) is gyakran megfordultunk. Szombat esténként többször volt évfolyamest vagy táncmulatság például a Kapcában. Vasárnap délutánonként pedig az ötórás tea a „Kis Hungáriában” igen népszerű volt. Az első három évben én csak ritkán mentem el ezekre a helyekre, mivel a hétféteken is matematikával, meg a tananyaggal foglalkoztam; a matematika mellett a fizika volt a másik szakom. Ezenkívül harmadéves koromtól kezdve a Bolyai Intézet demonstrátoraként heti négy órában gyakorlatot vezettem első és másodéves hallgatóknak. Egy estére azonban még most is világosan emlékszem, amikor a kubai szovjet rakétatámaszpont következtében pattanásig feszült volt a helyzet. Akkor szinte valamennyien együtt mentünk át a Béke Tanszékre, mert azt mondták a többiek, lehet hogy másnap már nem is élünk, de legalább előtte igyunk egy jót. Csak évekkel később tudatosult bennem, hogy ez valóban olyan veszélyes helyzet volt, amikor akár egy világháború is kitörhetett volna. Arra is csak utólag jöttem rá, hogy ha otthon éltem volna Vásárhelyen a szüleimmél, akkor talán soha nem is nősültem volna meg.

Kezdetben itt Szegeden nem érdekelték a lányok. De a Kollégium ezen a téren is sokat formált rajtam. Társaim esténként megjöve, sokat és színesen meséltek kalandjaikról. Hozzánk, a Kollégiumba kevésbé jöttek más hallgatók, vendégek. De nem is lett volna elegendő hely leültetni őket, meg Kucsera bácsi, a portás eléggé harapós ember volt. Csupán egy szilveszter esti bulira emlékszem, amikor néhány lányt is becsempésztünk a Kollégiumba, amikor én már ötödéves voltam. Viszont egy időben rendszeresen bridzseztünk a természettudományi szobában, és a kártyacsata gyakran késő éjszaka ért véget. Ez a szenvedély úgy '60-ban kezdődhetett, az én hatásomra. Az antikváriumban egy „Versenybridzs” című könyvet vásároltam, amely részletesen tárgyalta a licit íratlan és a játék írott szabályait. Ezt tanulmányoztuk, és olyannyira fellelkesültünk, hogy még a '70-es évek elején is rendszeresen összejártunk havonta egy szombat estére bridzsezni. A Kollégiumba rendszeresen bejáró tagok nem voltak. Csak Fényi Szaniszló kémia szakos hallgatóra emlékszem, aki Bartók Mihály professzor újszegedi telkén, egy hevenyészett fabódéban éjszakázott. Ő jelent meg időnként a Kollégiumban, főleg beszédigényét kielégíteni.

Hogy emlékszik vissza Grasselly Gyulára?

Hetente jelent meg, mindenről lehetett vele beszélgetni. Bár kémia és fizika szakos végzettségű volt, de up to date volt még a bölcsészekkel való eszmecserében is. Körbeültünk és beszélgettünk, ami szinte mindig élményszámba ment. Nagyon szerettem őt. Igyekezett az emberek útját egyengetni, így az enyémet is. Időnként pironogatott, hogy nem kell itt Szegeden oda járni, majd Vásárhelyen elmész a templomba. Ez a tanács vagy figyelmeztetés már hiábavaló volt. Abban az időben, ha egyszer valakinél találtak valami kivetnivalót, akkor ez hosszú évekig rajta maradt az illető káderlapján. Megemlítem még azt, hogy Gyula bácsi

sokaknak segített abban is, hogy végzés után jó helyekre kerüljenek állásba. A pótapánk volt. Évekkel később, még akkor is érdeklődött felőlem, amikor már a budapesti Matematikai Kutatóintézet szegedi Matematikai Logika és Alkalmazásai Kutatócsoportjában tudományos segédmunkatársi beosztásban dolgoztam. Ha panaszkodni kezdtem, azzal biztatott, hogy dolgozzam továbbra is keményen, és előbb-utóbb meglesz az eredménye, ami egy évtizeddel később be is következett.

Mi jellemezte a tagok tanulmányi és tudományos tevékenységét?

Jól tanultunk, és mozgolódtunk a tanszékeken. Gyula bácsi megszervezte, hogy ez minél hamarabb következzen be, és szakmailag kiváló mentorokhoz kerüljünk. Én például Bakos Tibor adjunktushoz kerültem elsőéves koromban, másodéves koromtól kezdve pedig Tandori Károly docens lett az irányítóm. Mindketten cikkeket, könyveket adtak nekem, amelyek kiegészítették az egyetemi tananyagot. Az olvasottakról hetente, kéthetente számoltam be nekik. Harmadévesként kapcsolódtam be a tudományos diákköri munkába. Már az első konferencián előadást tartottam, ami 1960-ban itt volt Szegeden, majd 1962-ben a korábbi tudományos kutatómunkámból nőtt ki a Debrecenben díjnyertes dolgozatom. A tudományos diákköri munkában való részvétel az Eötvös-kollégisták körében természetes és általános volt. Gyula bácsi nagy gondot fordított erre, és rendszeresen érdeklődött, hol tartunk a vizsgált témákban. Sokoldalú, praktikus ember volt, a szó mai értelmében is menedzser típus, aki nagyon értett a tehetséges fiatalok pályán való elindításához. Tudta, hogy kellenek felmutatható eredmények. Többek között ennek érdekében írtuk és szerkesztettük meg a szegedi *Acta Iuvenumot*, amely csaknem kizárólag az Eötvös-kollégisták diákköri dolgozataiból állt. Akkoriban ugyanis többször felmerült az Eötvös Kollégium megszüntetésének kérdése azzal az érveléssel, hogy nem helyénvaló ez az elkülönülés, mivel éppen azok a tehetséges hallgatók jönnek el a többi kollégiumból, akik a legtöbbet tudnának segíteni a gyengébbeknek. Gyula bácsi viszont azzal érvelt, hogy az Eötvös-kollégisták jelentik az egyetem számára a tudományos utánpótlást. Ez valóban így is volt, ha végignézzük a névsorunkon, hogy ki hová került végzés után. Ugyanakkor arra is gondosan ügyelt, hogy ne különüljünk el teljesen a többi hallgatótól, és lehetőleg aktívan vegyünk részt az egyetem rendezvényein, menjünk nyaranta építőtáborba, stb.

Hogyan alakult egyéni életpályája?

Bár 1962-ben vörös diplomával végeztem a matematika és fizika szakos középiskolai tanárként, nem maradhattam az egyetemen. Először úgy volt, hogy Kazincbarcikára kerülök az ottani vegyipari szakközépiskolába, de a Rektori Hivatalban dolgozó Gruber Laci bácsi (aki szintén vásárhelyi származású volt) el tudta intézni, hogy a szülővárosomba, a Kossuth Zsuzsanna Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskolába kerüljek tanárnak. Ott két évig tanítottam matematikát, fizikát és ábrázoló geometriát. Szerencsére a szombati napokra kutatói szabadságot kaptam, ami akkoriban nagy engedménynek számított, hiszen a szombat is

rendes tanítási nap volt. Ezen a napon jártam át Szegedre Tandori Károlyhoz, szakmai megbeszélésekre, aki akkorra már professzori kinevezést kapott. Két év után a szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumba kerültem, ahol Bánfalvi József igazgató mindenben segítette tanárait, de hallatlanul nagy munkabírást várt el tőlük. Ezért is lett a Radnóti országosan is kiemelkedően jó gimnázium. Én csak egy évet tanítottam ott, mivel 1965-ben a budapesti Matematikai Kutatóintézet szegedi Matematikai Logika és Alkalmazásai kutatócsoportjához kerültem tudományos segédmunkatársi, majd három évvel később tudományos munkatársi beosztásba, amelynek vezetője Kalmár László akadémikus volt. Időközben a Szegedi Tudományegyetemen levelező hallgatóként elvégeztem az alkalmazott matematikus szakot is, ugyancsak vörös diplomával. 1967-ben Szőkefalvi Nagy Béla akadémikusnál védtem meg egyetemi doktori értekezésemet summa cum laude minősítéssel. 1969-ben pedig már kandidátusi értekezésemet is megvédtem Budapesten, amelyet Tandori Károly akadémikus vezetésével, de aspirantúrárn kívül írtam. Majd amikor 1971-ben elnyertem a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Keldis-ösztöndíját egy évre, akkor – mondván, hogy Móricz Ferenc ott majd ideológiailag is a kívánt fokra fejlődik – a kutatócsoporttól átvettek az egyetemre adjunktusi beosztásba. Így 1971–73 között másfél évig Moszkvában, a világhírű Sztyeklov Matematikai Intézetben dolgoztam, tudományos főmunkatársi beosztásban. Hazatérésem után 1974-ben docensi, majd 1980-ban professzori kinevezést kaptam annak köszönhetően, hogy a matematikai tudományok doktora fokozatra benyújtott értekezésemet 1978-ban védtem meg ugyancsak Budapesten. Pedig korábban a potentátok igyekeztek tudtára adni a Bolyai Intézet dolgozóinak, hogy én oda sohasem kerülhetek. Ennek azért annyi következménye mégis maradt, hogy tanárszakos hallgatókat a '70-es években sem taníthattam. Viszont a számítógépek tömeges elterjedése következtében a nagy hallgatói létszámmal beindított alkalmazott matematika szakon teljes óraszámban tanítottam és még jelenleg is tanítok. A numerikus matematika (időnként analízisnek is nevezett) tárgy korszerű anyagát én dolgoztam ki egyetemünkön. Az évtizedeken át tartott előadásaim anyagát összesen öt egyetemi jegyzetben jelentettem meg, melyeket az ország szinte minden felsőfokú intézetében tankönyvként használnak. 2003-ban pedig alapító tanszékvezetője lettem az Alkalmazott és Numerikus Matematika Tanszéknek. Furcsa paradoxon az életben, hogy ha az ember fiatal korában kap pofonokat, akkor azok esetleg hasznára is válhatnak, mivel a fiatal értelem még elég rugalmas ahhoz, hogy az akadályokat legyőzze és erejét megfeszítve, az átlagos elvárásnál lényegesen nagyobb teljesítménnyel legyen úrrá a nehézségeken. Ahogyan mondani szokták: „Teher alatt nő a pálma.” Továbbá engem az előtörténetem megóvott attól is, hogy mindenféle funkciót a nyakamba akasszanak. Így mindig volt elég időm, hogy szívvel-lélekkel a matematikai kutatásnak szenteljem életemet. Úgy negyvenéves korom táján egyre erősebb késztetést éreztem arra, hogy bekapcsolódjak neves külföldi egyetemeken folyó matematikai kutatásokba, és az így nyert tapasztalatok birtokában magasabb fokra emeljem az

itthoni oktatási és kutatási munkámat. Az is tudatosult bennem, hogy kutatási eredményeimet nemzetközileg kiemelkedő matematikai folyóiratokban kell publikálásra benyújtanom, és törekednem kell arra, hogy meghívott vendégprofesszor-ként oktassak és közös kutatást végezzek híres külföldi egyetemeken. Éppen 42. születésnapomon léptem be az Egyesült Államokba, ahol azután egy-egy akadémiai (azaz kilenc hónapos) tanévet vendégprofesszorként tanítottam Indiana Egyetemén Bloomingtonban, Wisconsin Egyetemén Madisonban, Syracuse Privát Egyetemén New York államban; két akadémiai évet Tennessee Egyetemén Knoxville-ben, egy-egy szemesztert a John Hopkins Egyetemen Baltimore-ban és a Texas A&M Egyetemen College Stationben, továbbá hat esetben tartottam előadásokat nyolchetes nyári kurzuson, 1981 és 2005 között. Németországban egy évig voltam vendégprofesszor Ulm Egyetemén, hat alkalommal töltöttem a nyári vakációt Provence Egyetemén Marseille-ben, közös kutatást végezve, ugyancsak hat alkalommal töltöttem egy-egy hónapot Sydney Egyetemén Ausztráliában, közös kutatást folytatva meghívómmal. Mindent összevéve, eddig közel száz külföldi egyetemen tartottam előadást kutatási eredményeimről. Többek között, Cambridge-ben, Párizsban, Madridban, Rómában, Athénban, Ankarában, Bécsben, Prágában, Moszkvában, Leningrádban, Novoszibirszkben, Pekingben, Új-Delhiben, Johannesburgban. Egyetlen esetben sem merült fel az bennem, hogy kint maradjak, és ott telepedjek le. Fiatalkoromban annyira megküzdöttem a szegedi egyetemi katedráért, hogy ez számomra mindennél értékesebb volt és maradt is. A '90-es évek első felében két alkalommal is tanszékvezetői állás megpályázására kaptam ajánlatot a Budapesti Műszaki Egyetemtől, először a Villamosmérnöki Karra, másodszer pedig az Építőmérnöki Karra, de egyik esetben sem éltem a pályázat lehetőségével, itt maradtam. Szegeden az alkotáshoz nélkülözhetetlen nyugodt életet élhet az ember. Eddig több mint 300 tudományos dolgozatom jelent meg, jelentős részük nemzetközileg vezető matematikai folyóiratokban, szinte kivétel nélkül mind angol nyelven. A közösen végzett kutatómunkát különösen nagyra értékelem, mivel két-három ember együtt gondolkodása egy probléma megoldására jóval hatékonyabb, mint elkülönülten töprengeni. Társ szerzőim száma jelenleg 36 fő. Tudományos közleményeimre eddig már több mint 1000 hivatkozás történt a nemzetközi matematikai irodalomban. Eddig 5 fő szerzett egyetemi doktori címet, 7 fő védte meg PhD-értekezését tudományos vezetésem mellett, továbbá jelenleg 3 fő dolgozik eredményesen PhD-értekezésén. Megemlítem, hogy 2003 óta az Orosz- és a Magyar Tudományos Akadémia „Analysis Mathematica” című közös folyóiratának magyar részről a társfőszerkesztője vagyok.

Jártak-e a Kollégiumba oktatók?

Nem emlékszem olyan oktatóra, aki csak időnként is megjelent volna a Kollégiumban, kivéve azokat, akik ideológiai fejtágítás céljából látogattak el hozzánk. Emlékszem, hogy egyszer a KISZ KB-ból jöttek, hogy megnézzék, milyenek is ezek az „arisztokratikusan” elkülönült kollégisták. Kovács Sándor Iván bölcsész-hallgató mentette meg a helyzetet, mivel éppen a látogatók egyikével szerencsére

már az előző nyári építőtáborban találkozott a Hanságban. Egyébként Iván nagy dumás volt, és a közös építőtábori élmények felidézésével már ő uralta a társalgást. Egy másik bölcsészársunk pedig azzal indította a hozzászólását, hogy ő tizenhat éves koráig még zongorát sem látott. Ezzel azt próbálta érzékeltetni, hogy mi a társadalom legalsóbb osztályaiból jöttünk, akik most törnek a legmagasabbra. Utólag nekem az az érzésem, hogy Gyula bácsi is szerepet játszhatott abban, hogy ilyen talpraesett hozzászólások után a Kollégium egyre kedvezőbb színben tűnt fel. Több budapesti kirándulásunkra is emlékszem, amikor egy-egy egyetemi párttitkár is velünk jött. Gyula bácsi azért hívta meg őket, hogy lássák, minden rendben van az Eötvös-kollégistákkal.

Ismerték a tagok a Kollégium múltját?

Röviden válaszolva azt kell mondanom, hogy nem. Gyula bácsi ugyan néha említette a Kollégium múltját, de hozzátette, hogy „ezt csak nektek mondom”. Az 1956-ban újjáalakult Kollégiumról sem beszéltek azok, akik az újjáalakulásnál ott voltak. Én csak jóval az egyetem elvégzése után tudtam meg, hogy többek között Fodor Gábor, Szőkefalvi Nagy Béla, Huhn Péter, Dombi József, Szalay László, Szász Gábor, Surányi János a háború előtti Eötvös Kollégium tagjai voltak.

Mit adott a Kollégium Önnek?

Rengeteget köszönhetek a Kollégiumnak. Én meglehetősen kevés műveltséggel jöttem az egyetemre, szegény családból származtam. A Kollégiumban eltöltött öt év után hallatlan mértékben kitágult számomra a világ. Nemcsak a természettudományi szakosokkal, hanem bölcsészekkel is sokat beszélgettem. Kovács Sándor Iván, Kosjár (később: Kaposi) Márton, Bíró Ferenc, Veress Zoltán, Takács (később: Akác) László rendkívüli módon kitágították szépirodalmi látókörömet. A Kollégiumban kerültek először kezembe Dosztojevszkij és Thomas Mann regényei; ott hallottam először a Baudelaire – Verlaine – Rimbaud költőtriásról. Rendszeres olvasója lettem az akkoriban indult Nagyvilág című világirodalmi folyóiratnak, amelynek havi megjelenését egyre nagyobb izgalommal vártam. Többek között még most is élénken emlékszem Dürrenmatt *A nagy Romulus* és *A fizikusok* című komédiáira, Tennessee Williams *A vágy villamosa* című drámájára vagy később Beckett *Godot-ra várva* című színművére, és az ezekhez kapcsolódó lelkes eszmecserékre. Csányi Miki és Bodó Karcsi bölcsészek és nagy filmesztéták voltak. Sokat sétáltak együtt, én gyakran csatlakoztam hozzájuk, és Balázs Béláról is tőlük hallottam először. Olyannyira magukkal ragadtak, hogy középiskolai matematika–fizika tanárként filmesztétikai klubot is vezettem a szegedi Radnóti Gimnáziumban, és csoportommal egyszer még televízióadásba is kerültünk. A budapesti stúdióban Nemeskürty István tanár úrral elemeztük a Simon Menyhért születése című filmet. Természettudományi vonalon is sokat tágult a látóköröm, kollégista társaimmal folytatott beszélgetéseim során. Leindler László, Makai Imre és Peák István matematikus szakosoktól sok hasznos ismeretet kaptam, bár ők akkor már végzős, illetve felsőbb éves hallgatók voltak, amikor én elsőévesen a

Kollégiumba kerültem. Hasonló volt a helyzet Hackl Lajos és Selmeczi György vegyészhallgatókkal is. A kortárs matematika szakos Szomor Pál, Megyesi László, Brenyó Mihály és Bognár László, a vegyész szakos Ács Gábor, Novák Mihály, Seres László és Ferke András, a biológia szakos Varjas László, Juhász Miklós és Procs Tibor kollégista társaimmal számos élmény és éjfélig tartó beszélgetés köt még máig is össze. A Kollégiumban kezdtem el nyelveket is tanulni. A középiskolában csak az orosz nyelvet tanultam. Akkoriban a diploma megszerzése nem volt nyelvtudáshoz kötve. Sőt, a hallgatóság zöme a kötelező heti két órás orosz nyelven kívül más nyelvet nem tanult, azt is csak az első két évben. Nekünk viszont Gyula bácsi kötelezővé tette a rendszeres nyelvtanulást, és ő szervezte azokat a kis létszámú órákat is, amelyekre eljártunk: Halász Elődné tanított bennünket németre, Tábi Tibor angolra, az utolsó két évben pedig Heksch Ágnes és Gyurkovics Árpád franciára. Az orosz nyelvet csak később sajátítottam el mélyebben. Mind a négy nyelvnek szinte meghatározó szerepe volt életem későbbi alakulásában. Ezek elsajátítását is az Eötvös Kollégiumnak köszönhetem.

Mennyiben segítette az Eötvös Kollégium az életpályáján?

Az 1957–62 közötti Kollégiumban töltött öt év talán életem legszebb öt éve volt. De még végzésem után is visszajártam a Kollégiumba, amely akkor már a Batthyány utca 5. szám alatti kertes polgári házba költözött. Én ugyan Hódmezővásárhelyen tanítottam, de a hétvégéket Szegeden, az egyetemen töltöttem, és szombat éjjel a Kollégiumban aludtam. 1964-ben már a szegedi Radnóti Gimnáziumban tanítottam, és amikor az anyósommal nem jöttem jól ki, ismét a Kollégiumban találtam menedéket egy fél évre. Rigó Béla ágyát örököltem, amikor ő megnősült és kiköltözött a Kollégiumból, végzős évének felénél. Ideiglenes beköltözésemről természetesen Gyula bácsi is tudott. Így ezen alkalommal a bölcsészszobába kerültem, akikkel szó szerint is jól összeemelegedtem, mert mire ők estére hazajöttek, akkorra én már felhoztam a pincéből a fát meg a szenet, és begyújtottam a kályhát. Azután késő estig gyakran nagy viták és szócsaták tanúja voltam, amelyeket nagy élvezettel hallgattam.

*Az interjút Varga-Orvos Zoltán készítette 2010-ben Szegeden
Szerkesztette: Nagyillés János*